

THE REFLECTION OF ÇANAKKALE SEA BATTLES ON THE AEGEAN SIDES

Dr. Nilgün Nurhan KARA

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü

nilgunnurhan.kara@ikc.edu.tr

Abstract

The developments that took place before World War I increase the tension a bit more among the European states every day and also seeded the upcoming World War. The smoky tension flared upon 28 June 1914 with the murder of Austrian-Hungarian Crown prince by a Serbian and The War took its place in the history as a World War. The whole World lived very hard process in terms of both material and immaterial losses. Although Ottoman Empire end angered heavy losses just one of the fronts it fought in this process. It changed both the war and the destiny of the world. The front that changed the fate of the World was Canakkale. Western States were faced with a defeat that they had not anticipated in the direction of their interests, first from the sea to Çanakkale, and after the attacks they had attempted from land if they could not. The legend written on the front of Canakkale was the result of the unity existing on the facade and behind the facade. Even if those days were delayed, they took place in the press. The newspapers published by the Ottoman State in every province columnist writers and articles on the front of the days of suffering were witnessed. News from the Balkans Newspaper published in Thessaloniki, one of the two important centers of the Ottoman State in press life, and the news of the Gallipoli Wars in Ahenk published in İzmir, another important city, will be studied.

KeyWords: *Ottoman Empire, World War 1, The Battle of Çanakkale, Balkans Newspaper, Thessaloniki, Ahenk*

EGE'NİN İKİ YAKASINDA ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞLARININ YANSIMASI

Özet

I. Dünya Savaşı öncesinde meydana gelen gelişmeler Avrupa Devletleri arasındaki gerginliği her gün biraz daha arttırmakta ve yaklaşan dünya savaşının da tohumlarını ekmekte idi. 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi ile dumanı tüten gerginlik alevlendi ve Dünya savaşı olarak tarihteki yerini aldı. Tüm dünya maddi ve manevi kayıplarıyla çok ağır bir süreci yaşadı. Bu süreçte Osmanlı Devleti savaştığı cephelerden sadece birinde ağır kayıplar vermesine rağmen hem savaşın hem de dünyanın kaderini değiştirdi. Dünyanın kaderini değiştiren o cephe Çanakkale idi. Batılı Devletler çıkarları doğrultusunda uygulamaya giriştikleri planları gereğince Çanakkale'ye önce denizden, muvaffak olamayınca da karadan giriştikleri saldırılar sonrasında beklemedikleri bir yenilgi ile karşılaştılar. Çanakkale cephesinde yazılan destan,

cephede ve cephe gerisinde mevcut birliğin neticesiydi. O günler gecikmeli de olsa yazılı basında yer aldı. Osmanlı Devleti'nin gazete neşriyatı yapan her vilayetinde köşe yazarlarının yer verdikleri yazıları ile cephede yaşanan ıstıraplı günlere tanıklık edildi. Osmanlı Devletinin basın hayatında iki önemli merkezinden bir olan Selanik'te yayınlanan Balkanlar Gazetesi'nde ve bir diğer önemli şehir olan İzmir'de yayınlanan Ahenk gazetesinde Çanakkale Savaşlarına dair verilen haberler etüt edilecektir.

Anahtar kelimeler: *Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşları, Balkanlar Gazetesi, Selanik, Ahenk.*

Giriş

I. Dünya Savaşı sanayileşmiş ülkelerin dünyada siyasi ve iktisadi hâkimiyeti ele geçirmek maksadıyla giriştikleri mücadeledir. 1879'da Almanya'nın Avusturya-Macaristan ile imzaladığı anlaşma ile "ikili ittifak", daha sonra 1882'de İtalya'nın dâhil olması ile "üçlü ittifak'a" dönüştü. Bu devletler yeni nüfuz sahaları arayışında iken, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın karşı tutumları ile yüz yüze geldiler. 1893'de Fransa ve Rusya arasında anlaşma imzalanmasından sonra, İngiltere ve Fransa da aralarında anlaşmaya vardı. Bu gruplar arasında hâkimiyet mücadelesi ve silahlanma yarışı I. Dünya Savaşının çıkışını hazırladı. XIX. yy. gelindiğinde gelişen sanayileşme ve bunun sonucu olarak sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması, devletlerarasında çıkar çatışmalarına ve rekabete zemin hazırladı. I.Dünya Savaşı sömürgeci devletlerarasında çıkmış olsa da bu devletlerce yayılma alanı olarak görülen Osmanlı Devleti'ne de sıçradı (Güzel, 1996: 1). Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına girmesi ve Çanakkale Cephesinin açılması ile savaşın hem yayıldığı alan hem de süresinin uzaması önemli sonuçlar meydana getirdi.

İngiliz Kabinesinde, Deniz Bakanı Churchill'in de taraftar olduğu, Ocak ayının ortalarında Çanakkale Boğazına çıkarma yapılması görüşü ağırlık kazandı. Çanakkale harekâtı ile ilgili öne çıkan üç husustan birincisi yalnız donanma ile boğazı geçmek; ikincisi kara ve deniz kuvvetleri ile birlikte hareket edilmesi; üçüncüsü ise donanmanın ateş desteği ile sadece kara kuvvetleri ile taarruz hareketine geçmekti. Deniz Kurmay Başkanı Amiral Fisher'in muhalefetine rağmen Deniz Bakanı Churchill sadece donanma ile Çanakkale Boğazının geçilebileceğini savunmuştu (Atabey, 2014: 41).

Çanakkale Boğazı'na hâkim olma mücadelesi, I. Dünya Savaşı'nda meydana gelen en önemli olaylarından biridir. Çanakkale muharebeleri, Boğaz'ın deniz kuvvetleri ile zorlanmak suretiyle tahkimat ve kara birliklerine karşı saldırıya geçilmesi sebebiyle ve ayrıca kara ve deniz kuvvetlerinin müşterek taarruzu bakımından "*benzeri görülmemiş bir harekâttir*"(Pomianowski, 1990: 97).

İngiliz donanmasının Goben ve Breslav gemilerini takip ederek Çanakkale Boğazı açıklarına gelmesinin ardından boğazdan sızan bir İngiliz denizaltısı Kumkale ve Seddülbahir istihkâmlarını

yarım saat kadar bombardımana tutup, Mesudiye zırhlısını batırmıştır. Asıl muharebeler ise 19 ve 25 Şubat 1915 tarihinden itibaren başlamıştır (Ünal, 1978: 449).

“Cereyan edenleri size nakledecek tüm bilgiye sahip değilim; ne de durmadan artan kayıpları incelikleriyle açıklayabilirim. Fakat donanmanın bu işi tek başına becerecek halde olmadığı görülmüyordu. O halde, biz askerlerin kendi hilelerine başvurmalarının gerekeceği anlaşılıyor” diyen Akdeniz Seferî Kuvvetler Başkomutanlığı görevinde bulunan Ian Hamilton Çanakkale’de batan gemilerin ardından şu satırları not almıştır; *“Irresistible”, “Ocean”, ve “Bouvet” battı! Diyorlar ki, “Bouvet” banyoya fırlatılmış bir fincan tabağının kayarak batışı gibi, denizde kaybolmuş”* (Hamilton, 1972: 33). Bu ifadeler kazanacağı zaferden şüphe duymayan komutan açısından oldukça güçtür.

I. Dünya Savaşı'nın kısa sürede sona ermesi Almanlara karşı Rusya'nın savaşması ile mümkün görünmekte idi. Fakat müttefiklerinden yardım almaksızın Rusya'nın Almanlara karşı varlık göstermesi mümkün görünmüyordu. Çanakkale ve İstanbul Boğazları bu desteğin Rusya'ya ulaşması için uygun yol olarak görülmekte idi. *“Ancak Çanakkale Cephesi'nin açılmasında birçok gerçek neden vardır: İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını sağlamak ve harp dışı bırakmak; Türkleri barış yapmak zorunda bırakıp, Süveyş Kanalı ve Hindistan yolu üzerindeki Türk tehlikesini ve bütün cepheleri ortadan kaldırmak. Türklerin savaştan çekilmesiyle Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı güneyden kuşatıp Avrupa'dan tecrit etmek. Gizli yapılmış olan İstanbul Anlaşması ile Rusya'ya vereceklerini bildirdikleri Boğazlar bölgesini Rusya'dan önce ele geçirip barış masasına kuvvetli oturmak. Bulgaristan gibi harbe girmeye kararsız devletleri kendi taraflarına çekmek. Boğazları açarak Rusların kaynaklarından yararlanmak ve ekonomisini düzeltmek. İslam âlemine karşı Hilafetin prestij ve otoritesini kırmak. Türk ordusunun Sarıkamış Harekatı'ndan etkilenen Rus Çarı Nikola'nın Türkiye'ye karşı karadan ve denizden cephe açılmasını istemesi”* (Aytepe, 2000: 1-2).

Çanakkale harekâtının baş mimarı olup sonuna kadar ısrar eden Churchill ve diğer yöneticiler, Osmanlı Devleti'nin güç ve imkânlarını küçümsemek suretiyle doğru değerlendirmede bulunamadılar. Kazanacaklarından o derece eminlerdi ki, henüz daha savaşın başlarında, *“Çanakkale Boğazı geçildikten sonra izlenecek siyaset”* ile ilgili olarak plan ve raporlar hazırlanmıştı. *“İçine düştükleri işte bu yanlıdır ki, onların Çanakkale’de savaşı başlatırken acele etmelerinin ve savaş süresince bir dizi hatalar işleyip, bilinen sonucu alışlarının temel sebebi olmuştur”* (Tunçoku, 2007: 133).

İtilaf Devletlerinin Akdeniz Başkomutanı Amiral Karden'in yaptığı taarruz planı boğazın bir ay içinde geçilmiş olacağını öngörüyordu. Bu maksatla 3 Kasım 1914'te İtilaf Devletleri kruvazörlerinin boğazın Anadolu ve Rumeli yakasındaki tabyaları bombalamasıyla ilk deniz savaşı başladı ve 19 Şubat 1915 günü donanma taarruza geçti. İngiliz ve Fransız zırhlılarının Çanakkale boğazına saldırılarına tabyalarımızdan şiddetli topçu ateşi ile karşılık verildi. Böyle bir mukavemet beklemeyen düşman donanması Mondros'taki üssüne dönmek durumunda kaldı. İtilaf Devletleri 20, 25 Şubat ve 5

Mart günü yeniden saldırıya geçmesi ile karşılıklı ateşler başladı. Bu sebeple gerek tabyalarımızda ve gerek itilaf devletlerinin gemilerinde önemli hasar ve zarar meydana geldi. Müttefikler, bekledikleri sonucu alamayınca en son hücum planını uygulamak üzere 18 Mart 1915'te üç tümen halinde saldırıya geçti ise de Amiral De Robeck Çanakkale'nin geçilemeyeceği gerçeğini kabul ederek donanmasını geri çekmek zorunda kaldı. İtilaf Devletleri son boğaz saldırısında ağır yenilgi almaları sonucu ve denizden yaptıkları taarruzlar istedikleri gibi sonuç vermeyince bu sefer Gelibolu Yarımadasına karadan taarruz edilmesi kararı aldı. 25 Nisan 1915'te boğazın her iki sahiline taarruza geçilmişse de kara savaşlarında da ağır yenilgiye uğrayan müttefikler tahliye kararı aldı ve 9 Ocak 1916'da Çanakkale'den çekilmek zorunda kaldılar (Aytepe, 2000: 2).

İbrahim Alâeddin Gövsa, Çanakkale Savaşların da 18 Mart ile ilgili değerlendirmesinde; *“İngiltere ve Fransa'nın nihayetsiz denizlere hâkim muazzam donanmaları 18 Mart 1915'te boğaza kat'i bir hücum tecrübesinde bulunmuş ve sahipleri gibi mütevazı, alâyişsiz duran tabyaların mucizeye benzer mukavemetleri karşısında mağlubiyetle ve hayretle dönmüştü.”*sözlerine yer vermektedir (Gövsa, 1989).

Ancak, İngilizler Türk topçularını yetersiz görmeye yanıltı (Pomianowski, 1990: 102-103).

Çanakkale Deniz Savaşları'nın Selanik ve İzmir Basınına Yansımaları

Ege Denizi'nin iki yakasında basın için önemli iki şehri vardır; İzmir ve Selanik. Bu çalışmada bu iki şehirde yayınlanan ve ulaşabildiğimiz nüshalarından Çanakkale Deniz Savaşlarının seyrine baktığımızda olabildiğince habere yer verildiğini görebilmekteyiz. Bu haberlerde zaman zaman İstanbul gazetelerinden alınan köşe yazılarına da yer verilmektedir. Bazen de Balkan veya farklı ülkelerde yayınlanan gazetelerden haberlere de yer verilmektedir. Böylece her ne kadar iki gazete üzerinden konu ile ilgili haberler etüt edilse de aslında böylece farklı kaynaklardan gelen haberleri de görme imkânı mevcut bulunmaktadır. Bu yazılarda zaman zaman Çanakkale'ye yapılan saldırılara da değinilmekle birlikte o günlerin izlenen siyasetleri üzerine de değerlendirmeler yapılmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi İzmir'de yayınlanan Ahenk Gazetesinde Osmanlı Devletinin müttefiki olan Avusturya'da bir gazeteden alınan habere yer verilmektedir. Buradaki haberde; Avusturya muharebe mütehassıslarından bir zatın “Noyi Freya Prossa” gazetesinde, Çanakkale'ye karşı icra olunacak hücumlara Osmanlıların kahramanlıkla mukavemet edeceğine tam olarak inandığını beyan ettiğini ve Çanakkale Boğazına müteaddit defalar yapılan hücumların “Türklerin Müthiş bir hasım olduğunu” İtilaf Devletlerince anlaşıldığının delili olarak değerlendirilmektedir (Ahenk, 13 Şubat 1330: 1).

Çanakkale Bombardımanı başlığı ile verilen haberde “Şu hallere bakılırsa düşmanlarımızın kuvve-i bahriyelerine güvenerek Çanakkale Boğazını zorlamağa, buradan güya geçmeğe

çalışacaklarını istidal etmemek kabil değildir; Bunun için hakikatte senelerden beri plan çizmekte oldukları da anlaşılmaktadır. Hatta öteden beri Rusya ve İngiltere kabineleri arasında cereyan ettiği rivayet edilen muhaberat, son zamanlarda Duma meclisinde irad edilen nutuklar ve düşman gazetelerinin kulakları çınlatan neşriyatına nazaran bu tecavüzün er geç vukua geleceği muhakkak ad ediliyordu...” denilmekte ve “... en bitaraf mütehassısların teminatına göre boğazları tazyik etmek beyhudedir, çünkü buradan geçmek imkansızdır. Bunları düşmanlarımızda bilmiyor değillerdir. Fakat bizim ve müttefiklerimizin orduları, İslam mücahitleri karşısında hezimetten hezimete uğradıkça bizleri, güya bir an evvel sulha icbar etmiş olmak için bu yola hiç olmazsa sahillerimize daha şiddetkar tecavüzlerde bulunmalarını tabiatıyla muvaffak görmekteydirler. Lakin- arz ettiğimiz gibi ne yapsalar, kendi hırs ve emellerini ne kadar teskine çalışsalar bizleri korkutamayacaklar, azim ve kararımızdan katiyen döndüremeyeceklerdir...” ifadelerine yer verilmektedir. Burada boğazları geçmenin kolay olmadığı yine vurgulanırken aynı zamanda zafere duyulan inançta yer verilen ifadelerde görülmektedir. (Şinasi, “Çanakkale Hakkında”, Ahenk, 15 Şubat 1330: s. 1).

Çanakkale Muharebelerine katılan ve 1918’de deniz savaşlarını anlatan Yüzbaşı Emin Ali, o günleri aktarırken 25 Şubat 1915 tarihiyle ilgili olarak; “...25 Şubat günü de giriş bataryalarının, savunma kabiliyeti ve gücünden oldukça fazla bir baskıyla karşılaşmalarına rağmen, kahramanlar tarihine yeni bir yiğitlik sayfası ilave ettikleri bir gündür (Albayrak, 2008: 39)” değerlendirmesinde bulunmaktadır. Boğazlara hâkim olmak için bir yandan itilaf devletleri donanması elinden geleni ardına bırakmaz iken diğer yandan kolayca geçilebileceği planlanan bu toprakları bırakmamak için insanüstü bir mücadeleye girişecek ve zafere kavuşacaktır.

“Çanakkale Bombardımanına Dair” başlığı ile yer verilen yazıda Romanya’da çıkan “İndependis Roman” gazetesinin haberine yer verilmekte ve “ Çanakkale boğazı istihkâmatını bombardımana teşebbüs eden İngiliz-Fransız filosunun vazifesi, pek ziyade müşküldür.” Değerlendirmesinde bulunmaktadır.

“Düşman; donanmasının geçen Cuma günü üçüncü defa olarak Çanakkale’ye icra eylediği taarruzdan bahseden “Turan” refikimiz mütalaayı atıyeyi dermiyan ediyor:

“ Düşman Çanakkale bombardımanından sarf-ı nazar etmedi. Evvelki bombardımanlardan sonra dün (Geçen Cuma) dahi bombardumana devam etmiş, fakat yine hiçbir netice elde etmeğe muvaffak olamamışlardır. Üç gün sabahdan akşama kadar devam eden ve düşman için şüphesiz pek bahalıya mal olan bu şiddetli bombardımandan sonra düşman boğazın en haricindeki istihkâmlarını bile iskâna muvaffak olamamış, yalnız pek tabi olmak üzere bazı ufak haşarat ika edebilmiştir. Biz; düşman şimdiye kadar istihsal ettiği neticelerle de anlaşılacağı üzere bu bombardımandan hiçbir muvaffakiyet elde edilemeyeceğine aid olan kanaatimizi tekrar ederiz. Bu günkü hükümet harbe girmezden evvel, şüphesiz hesabını yapmış, düşmanın nerelerden ne vasıtalarla bizi ezmeğe çalışacağını nazar-ı dikkate

almış, boğazları da her hangi bir hücumu karşı tahkim eylemiştir. Bu sebeple biz bu bombardımanları daha ziyade memnuniyetle karşılıyoruz.

Çünkü bu bombardıman neticesinde düşman Balkan Hükümetleri üzerinde icra-i tesir için yapabileceği tehditlerin en sonuncusunu da yapmış ve sonra iflas eylemiş olacaktır (Ahenk, 17 Şubat Seneyi Maliye 1330:1).” Bu Taarruzların Türklerin azim ve metanetini, fedakârlığını ispat edecektir ifadeleri Çanakkale destanını yazanlara duyulan güvendir.

Aynı sayının arka sayfasında yer alan hususi telgraflara ayrılan gazete köşede ise “Düşmanın İnkisar Ümidi” başlığı altında; “Düşman donanmasının Çanakkale’ye iki gündür bombardımanının seyri gelişmesi, pek beti ve fasılalı ateş etmesi düşmanların inkisar ümidine ve boğazın zan ve tahminlerden kat kat ziyade müstahkem olup kolay kolay zorlanamayacağına çifte kanaat hâsıl ettiklerine burhan sayılmaktadır (Ahenk, 17 Şubat Seneyi Maliye 1330: 2). Burada “beti” kelimesi kullanılarak gelişmelerin eğlence olarak nitelenmesi dikkat çekmektedir.

Yer verilen gazete haberlerinde Müttefik donanmasının Çanakkale boğazını geçme teşebbüsünün üzerine Bulgaristan ve Romanya’da yapılan değerlendirmelere de yer verilmektedir. Bulgar gazetelerinin büyük kısmının itilaf devletlerinin bu teşebbüsünün “akim” kalacağını ve “Mezkûr gazeteler Rusya’nın yahud İngiltere’nin Karadeniz ve Çanakkale Boğazlarına yaklaşması Bulgaristan’ın menafi-i hayatiyesine taarruz” olduğunu beyan ettiklerini bildirmektedir. Romanya’da da aynı “cereyanın” görüldüğü ve Bükreş gazetelerinde mütalaa olunduğuna göre memleketin mütefekkirlerinden bir heyet Romanya’nın menfaatlerini vurgulayan bir nutuk irad ettiklerini bildirmektedir. Burada “*Romanya’nın menafii Karadeniz boğazının Rusya’nın eline düşmemesini ve Çanakkale’nin bahr-ı siyah devletlerine açık bulunmasını istilzam ettiğini beyan- yani (Istatiko) nun bozulması Romanya için bir felaket teşkil edebileceğini ima eylemiştir* (Ahenk, 19 Şubat 1330: 1)”.

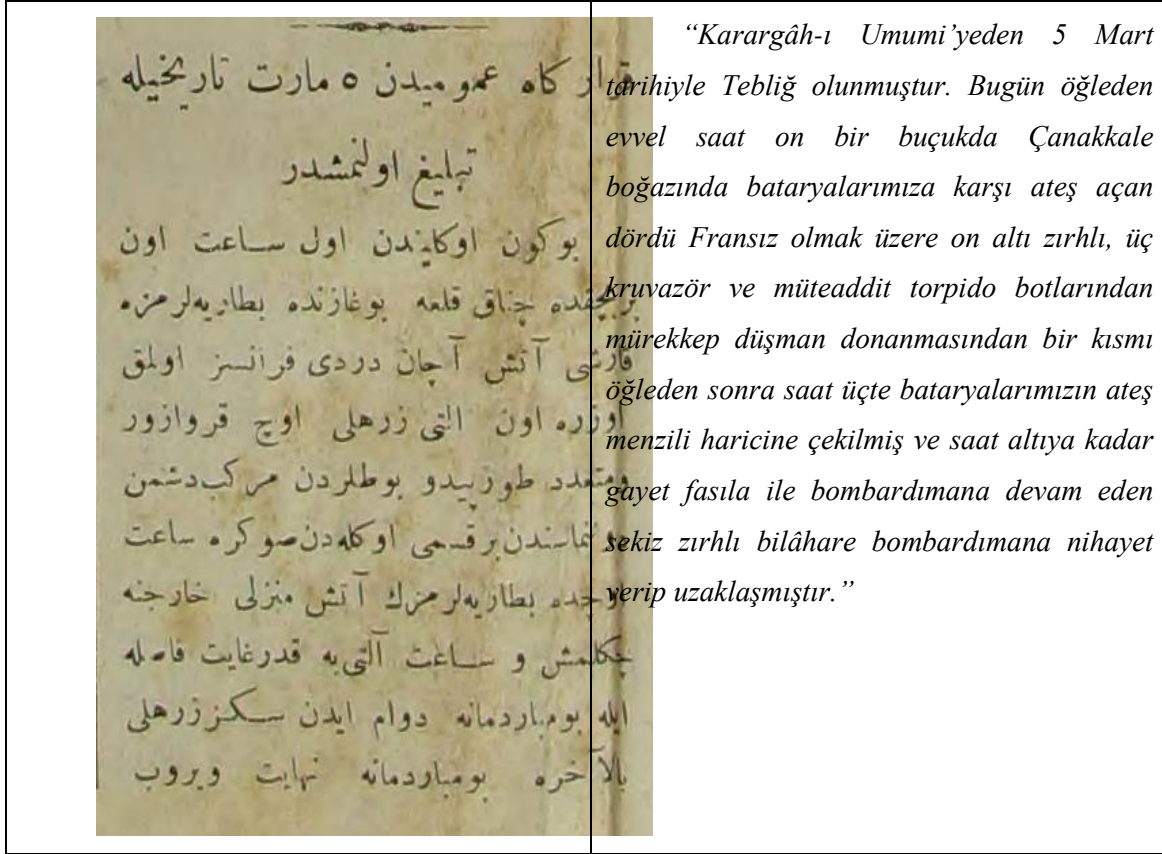
“Hususi Telgraflar” başlığı altında da Çanakkale de meydana gelen gelişmelere yer verilirken burada düşman donanmasının altıncı defa taarruz ettiği, harici tabyaları üç saat bombardıman ettiği, fakat hiçbir hasar ve tesir yapamadıkları bildirilmektedir. Osmanlı tayyarelerinin de bombardımana katıldıkları ve bu esnasında düşman torpidolarından birinin batırıldığı ve püskürtüldüğü muhakkaktır, denilmektedir (Ahenk, 19 Şubat 1330: .2).

“ (Tayms) gazetesinin Çanakkale boğazının geçilmesindeki zorluğa değindiği yazısına yer verilmektedir. Boğazın zaptının fevkalade güç olduğu ve boğaz haricindeki istihkâmların susturulsa “bile bunun harekât-ı askeriyenin inkişafı nokta-i nazarından hiçbir ehemmiyeti haiz olmadığı” izahı yapılmakta idi (Ahenk, 4 Mart 1331:1).

Balkanlar gazetesinde karargâhın tebliğlerine de yer verilmektedir. 5 Mart tarihli tebliğde Türk bataryalarına karşı açılan ateş ve meydana gelen gelişmeler konusunda bilgi paylaşılmaktadır. Burada

boğazı geçmek için girişilen mücadeleye sadece bir örnek vaka aktarılmaktadır (Balkanlar, 25 Mart 1915 (12 Mart 1331) :1).

Balkanlar, 25 Mart 1915 (12 Mart 1331):1

Boğazda süregelen mücadelenin gazete sayfalarına yansımasına bir örnekte ;Irrezıstıbl isimli İngiliz zırhlısının boğazın giriş civarında ağır surette hasara uğradığı ve yine ağır hasara uğrayan bir diğer harp gemisinin “*Bozcaadaya doğru sürüklendiği tayyarecilerimiz tarafından görülmüştür.*” bilgisinin verilmesidir. Devamında da; “*Dünkü bombardımanın şiddetine rağmen istihkamatımızda haşarat-ı maddiye hamd olsun şayan-ı hayret bir derecede azdır. Bütün bataryalarımız her daim ateşe hazır bir halde bulunuyor* (Balkanlar, 25 Mart 1915: 1...)” Paylaşılan haberlerde Boğazda süren mücadelenin çetinliği izlenebilmektedir.

Gazetelerde yer alan itilaf devletlerinin Çanakkale’yi bombardıman haberlerinin yanı sıra bu kez “Düşman donanması dünkü günde Çanakkale’ye hiçbir taarruzda bulunmamıştır.” bilgisi verilmektedir (Ahenk, 9 Mart 1331:2).

Çanakkale bombardımanının ehemmiyetinden bahseden “Dayli Kronikil” gazetesinde Çanakkale Savaşları üzerine yapılan değerlendirmelere yer verilerek; “Çanakkale’yi zorlamak keyfiyetinin bize pek bahalıya mal olacağını hesap etmeliyiz. Fakat biz on on beş torpido ve üç dört

*zırlı feda ettiğimiz takdirde bile muvaffak olacağımıza katiyen emin olamayız. Boğazları zorlamak yalnız mühim bir mesele-yi askeriye değil, pek büyük ehemmiyete haiz olan bir mesail-i siyasiyedir. Çanakkale boğazı İngiltere için Cebel-i Tarık boğazı kadar ehemmiyetlidir.”*denilmektedir. Burada Osmanlı gazetelerinde zafere kavuşmaya olan inancın ne derece yüksek ise İngiltere’de yayınlanan bu gazete de ise “muvaffak olacağımıza emin olamayız” denilmektedir. Ayrıca Çanakkale olayının sadece askeri değil siyasi olduğunun açıkça ifade olunduğu görülmektedir(Ahenk, 11 Mart 1331: 1).

Roma kaynak gösterilerek 14 Mart 1331 tarihli gazete haberinde ise boğazlarda bulunan müttefik donanmasına katılmak üzere yeni gemilerin gönderilmekte oldukları bildirilmektedir (Ahenk, 14 Mart 1331: 1).

Selanik’te yayınlanan Balkanlar Gazetesi’nde Çanakkale Deniz Savaşları’na dair yer verilen haberlerden biri 21 Mart 1915 tarihlidir ve “*Yeni Bombardıman*” başlığı ile verilmiştir. Burada (bir gün öncesi) gelen telgraf haberlerinin birçok Osmanlı zaferini ve müttefiklerin deniz filosunun kıymetli bir kısmını kaybettiğini bildirmekle birlikte, yapılan değerlendirmede mevcut faaliyetleri, müttefiklerin Bulgaristan’ı kendi yanlarında savaşa teşvik amacını taşıdığı yönündedir (Balkanlar, 21 Mart 1915: 1). İtilaf Devletleri, batı kaynaklarında “Gelibolu Savaşları” olarak anılan Boğazlarda giriştikleri bu harekâtla henüz savaşa katılmamış olan Balkan devletlerini de kendi yanlarına çekmeyi amaçlıyorlardı (Kurşun, 1993: 206). Gazete yazısında doğrudan Bulgaristan’ın adı zikredilmektedir.

Atina kaynaklı 4. sayfada yer alan ve “*Çanakkale Hezimet*” başlığını taşıyan haberde ise; “*Bozcaadadan gelen haberlere nazaran İngilizler zan ve tahmin olduğundan pek fazla hasarat ve zayıata duçar olmuşlardır. Gark olan zırlılardan maada fena halde hasara uğrayan Sefain-i Harbiye torpidolara bağlanarak bir ay tamire Malta’ya sevk olunmuştur*” (Balkanlar, 23 Mart 1915: 4).

Yine Atina kaynaklı bir diğer haberde bir amiralin oğlunun vefatına yer verilerek deniliyor ki; “*İngiliz kuvvayı bahriye amiralinin oğlu binbaşı Garduk son müsademe-i bahriyede mehleke bir suretde mecruh düşerek Bozca adasında taht-ı tedaviye alınmışsa da cerihası pek ağır olduğundan dün vefat etmiştir.*”

Bozcaada’da bulunan müttefik donanma İngiliz amiralinin oğlunun vefatı münasebetiyle alamet-i matem olarak bayraklarını yarıya indirmişlerdir.” Yazıda belirtildiği üzere muharebenin seyri ile ilgili bilgi verilirken, İngilizlerin ummadıkları şekilde zayıat verdiklerine vurgu yapılmaktadır.“*Mecruh İngilizler*”başlığını taşıyan haberde de; “*Perşembe günü muharebeyi bahriyesinde Osmanlı obüslerinin isabetliyle ceriha-dâr olan 2500 İngiliz efrad-ı bahriyesi Limni ve Bozcaada hastahanelerine nakil olunmuştur*” (Balkanlar, 23 Mart 1915:4). Balkanlar gazetesinin Selanik’te yayınlanması açısından, İngilizlerin o günlerde daha uğradıkları kayıp ve zarara dair bilgi

verilmesinin yanı sıra muharebe ile ilgili olarak Osmanlı askeri lehinde yapılan değerlendirmeler dikkat çekmektedir.

Yine paylaşılan diğer bir haberde; Çanakkale de müttefik donanmasının uğradığı yenilgiden bahseden Fransız gazetelerinin durumdan dolayı üzüntülerini beyan ettiklerini fakat Çanakkale'nin zaptından vazgeçemediklerine dair haberlerin yer aldığı bildirilmektedir (Balkanlar, 23 Mart 1915: 4).

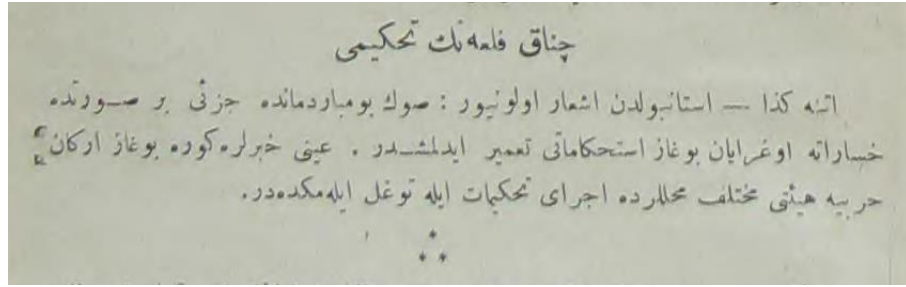
Çanakkale Muharebelerine katılan ve 1918'de deniz savaşlarını anlatan Yüzbaşı Emin Ali o günleri aktarırken 25 Şubat 1914 tarihiyle ilgili olarak; "...25 Şubat günü de giriş bataryalarının, savunma kabiliyeti ve gücünden oldukça fazla bir baskıyla karşılaşmalarına rağmen, kahramanlar tarihine yeni bir yiğitlik sayfası ilave ettikleri bir gündür" (Albayrak, 2008: 39) değerlendirmesinde bulunmaktadır. Boğazlara hâkim olmak için bir yandan itilaf devletleri donanması elinden geleni ardına bırakmaz iken diğer yandan kolayca geçilebileceği planlanan bu toprakları bırakmamak için insanüstü bir mücadeleye girişecek ve zafere kavuşacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi 25 Mart tarihli haberde Fransız ve İngilizlerin zırhlılarının uğradıkları zarara yer verilerek muharebeye dair; "*Fransız "Buve" (Bouvet) zırhlısından maada düşmanın bir torpidosu batırıldı. İngiltere İrrezistibel (Irresistable) zırhlısı ciddi sürette hasara uğratılarak sancak topları suya girmiş bir vaziyette meyledup harekete gayri müktedir kalmış ve "Amerika" ismindeki İngiliz zırhlısı da aynı sürette hasara uğrayıp bir meylederek uzaklaşmıştır.*

Diğer düşman sefinelerine vaki olan müteaddit isabetlerin derece-i hasaratı malum olamamıştır. Yedi saat devam eden bu şiddetli muharebe la el hamd bataryalarımızın galibiyetiyle neticelenmiştir. Metruk iki kışla ile bazı siperler aksamı cüz'i hasara uğramaktan başka bir zararımız yoktur." (Balkanlar, 25 Mart 1915: 1) denilmektedir.

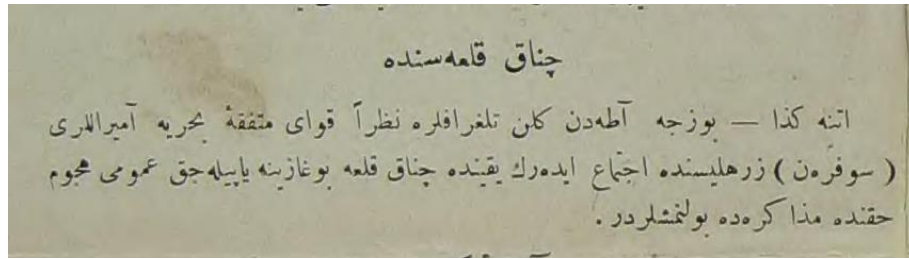
Düinkü bombardımanın şiddetine rağmen istihkamamızda hasaratı maddiye hamd olsun şayan-ı hayret bir derecede azdır. Bütün bataryalarımız her daim ateşe hazır bir halde bulunuyor..." (Balkanlar, 25 Mart 1915: 1).

"Çanakkale Kahramanı" başlığı ile verilen haberde, "*İstanbul (Milli Ajans) kemali memnuniyetle vuku bulan istihbarat mevsukamıza nazaran Çanakkale müdafası esnasında celadet ve şecaati ile temayyüz etmiş olan Mehmet Çavuş'un yaraları kesb-i ifaket etmiş olunduğu cihetle Hastahaneyi terk ile vazifesi başına avdet etmiştir."* (Balkanlar, 25 Mart 1915: 2). Verilen kahramanlık haberleri ile çok çetin bir mücadelenin içinde bulunan askere ve Türk halkına moral olarak gazetelerin destek olma çabasını görebilmekteyiz

Balkanlar, 25 Mart 1915, s.4

Yine uğranılan zararın önemli olmadığını vurgulayan Atina kaynaklı İstanbul'a dayanarak verilen haberde; “*Son bombardımanda cüz’i bir surette hasarata uğrayan boğaz istihkamatı*” tamir edildiği ve aynı haberlere göre “*boğaz erkan-ı harbiye heyetini muhtelif mahallerde icrayı tahkimat*” (Balkanlar, 25 Mart 1915: 4) eylediği bildirilmektedir.

Balkanlar, 25 Mart 1915: 4

Atina kaynaklı haberde; Bozcaada'dan gelen telgraflara dayanılarak umumi müttefik kuvvetlerin Bahriye Amirallerinin Sofran zırhlısında toplanarak yakında Çanakkale Boğazına yapılacak hücum hakkında müzakerede buldukları bildirilmektedir (Balkanlar, 25 Mart 1915: 4).

“5 Mart Muharebesi” başlığı ile Tanin gazetesine dayanarak ilk sayfada verilen yazıda; “5 Mart muharebesi hakkında peyderpey alınmakta olan tafsilat bize yeni hakikatler öğretmekte ve Osmanlı karargâhı Umumiyesinin netayici zafer hakkında vermiş olduğu malumatın galeyana ari olmasından sarfinazar bilakis hakikatın ilk zan edildiğinden çok fazla bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerek karargâhı umumiyesimizin gerek İngiliz ve Fransız raporlarının verdikleri sonra artık muharebenin ne suretle cereyan ettiği ve müttefik filonun ne gibi zayiata uğradığı hakkında oldukça etraflı malumat ettiğimiz cihetle muharebenin tarz-ı cereyanını tekrar edebiliriz.

Muharebe çarşamba günü sabahleyin saat on bir ile on buçuk arasında başlamış ve bu esnada onu mütecaviz düşman sefinesi bir hatt-ı harp teşkil ederek bir taraftan kendilerince zaten malum olan diğer taraftanda hem meçhul hem de mestur istihkamata karşı pek şiddetli bir ateş etmiştir. Lakin on kuvvetli zırhlının mütemadiyen tebdili mevki etmek ve müteharrik bir saf harbi vücuda getirmek suretiyle açmış oldukları bordo ateşinin ne kadar şedid olacağı aşikârdır. Bu şiddetli ateşe karşı istihkamamızın mukabelesi ise ne kadar mahirane olmalıdır ki takriben iki buçuk saat kadar

devam eden bu top düellosu düşmanın ağır zırhlıları üzerinde pek çok hasarat ifa etmiş olduklarından saat iki buçuğa doğru İngiliz ve Fransız sefain-i muharebeden vaz geçerek çekilmeğe başlamışlar ve bu esnada beş İngiliz zırhlısı yardım etmek üzere saf-ı harbden çıkan gemilerin yerlerini doldurmağa şitab etmişlerdir. Bunların, (İrrezıstıbil) ,(Vanşıns), (Ouşın), (Sutsur), (Majestik) sefineleri olduğu anlaşılmasına nazaran (Bouva), (Guluva), (Ginelizabet), (Sufran), (İnfleksıbil), (Agamemnun),(Kurnolis), (Prens Josef), (Nerbilof), sefaini de ilk hücumu iştirak edenler meyanında idi. İngiliz ve Fransız tebligatından anlaşıldığına göre bu gemiler 2-3 saat kadar devam eden bir muharebede birçok zayıata uğramışlar ve bilhassa yerlerini şimdiye kadar hiçbir suretle keşf edemedikleri gizli istihkâmın mermileriyle pek ziyade şaşırılmış olduklarından terki mevki eylemişlerdir. Bu esnada yeniden muharebeye gelen gemiler vazifeleri hücumu devamdan ziyade büyük hasarata uğrayarak kaçmağa mecbur olanları kurtarmaktan ibaret olduğu anlaşılıyor. Öğleden sonra akşama kadar devam eden muharebe beşi zırhlı üçü kruvazörden mürekkep olmak üzere sekiz sefine tarafından idare edilen bir dümдар muharebesi olmuş ve fakat arkadaşlarını kurtarmağa gelen gemilerden ikisi, (İrresıstıbil) ile (Ouşın) fedakarlıkta İngilizlerin adeti olmayan derecelere kadar gitmişlerdir!..” (Balkanlar, 28 Mart 1915: 1) değerlendirmesi yapılmaktadır. Muharebenin seyrine dair yazıda aktarıldığı üzere İtilaf donanması adeta uğradıkları karşı saldırı ile “şaşırmış” olarak nitelenmekte ve hatta mücadele sırasında İngilizlerin de alışık olmadıkları üzere bir takım hareketlere tanık olduğu ifade edilmektedir.

“Siyasiyat” başlığı verilen yazısında; “Birincide lazım gelen ders-i ibreti alamayan müttefik donanma Çanakkale’yi ikinci bir defa daha tehdit teşebbüsünde bulundu” denilmektedir. Bu teşebbüste meydana gelen “Hasaratın tamiri ile İngiliz ve Fransızların üçüncü bir teşebbüste bulunacakları ve buna asker ihracı suretiyle” harekate devam edecekleri “hemen her gün telgraf haberleriyle tekrar olunuyor ve denizin dalgası gibi vahi bahanelerle itilaf-ı meslut devletleri buna muvaffak olamayacakları hakkında hasıl olan fikri umumiye sevindirmek istiyor ve hiç şüphe etmeyizki buna muvaffak olduğunu zan eyliyor.” (Balkanlar, 30 Mart 1915:1) değerlendirmesinde bulunmaktadır.

Ahenk ve Balkanlar gazetelerindeki haberlere yansıdığı üzere Çanakkale Boğazını geçmek suretiyle planlarını gerçekleştirmek isteyen başta İngiltere Fransızların da desteğini almasına rağmen beklemedikleri bir yenilgi ile karşılaşmışlardır. Gazete nüshalarında hem izlenen siyasete hem de deniz muharebelerinde gelişen sürece yer vermek suretiyle değinildiğini görebilmekteyiz.

Özellikle 18 Mart tarihinde cereyan eden muharebelerden sonra yalnız deniz kuvvetleri ile Boğazın geçilemeyeceği anlaşılınca General Hamilton’un emri ile bir çıkarma ordusu için hazırlıklara girişilmiştir (Kuşun, 1993: 206).

Sonuç

Çanakkale tarih boyunca konumu gereği önem taşıyan bir bölge olmuştur. I.Dünya Savaşı sürecinde de halen olduğu gibi bu önemi devam etmiş ve burada meydana gelen muharebeler sadece bölge için değil dünya tarihi açısından etkili sonuçlar meydana getirmiştir.

Burada Balkanlar gazetesinin sayfalarına yansıdığı hali ile bazen birinci sayfada yer verilen bir haber ya da köşe yazısının yanı sıra bazen de dördüncü sayfada Çanakkale Deniz savaşlarına dair haberlerin yer aldığını görmekteyiz. Gazetenin yazılarında, İtilaf donanmasının hasar ve kayıplarına değinilirken Osmanlı askerinin daha az kayıp ve hasara uğradığı hakkında bilgiler paylaşılmaktadır.

İngiltere'nin öncülük ettiği ve yenilgiye ihtimal vermediği güçlü itilaf devletleri donanmasına karşı deniz ve karada yürütülen savaşlarda her iki tarafında büyük kayıplar vermiş ve sonucu geri çekilmek zorunda bırakılmışlardı. Bu ise savaşın uzaması sonucunu doğurmuştur. Ayrıca Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında uğranılan yenilgilerin ardından Çanakkale'de elde edilen askeri başarılar Türk ulusunun moral kaynağı olacaktır. Çanakkale Savaşlarında Mustafa Kemal'in gösterdiği başarı, 1919'da başlatılacak Milli Mücadele'nin de temeli olacaktır. “Çanakkale’de savaşanlar ölmek için ölmeler. Yaşamak, yaşatmak için öldüler. Bir tezat gibi duran bu kelimelerin altındaki anlam dikkatlice okunduğunda kendiliğinden ortaya çıkacaktır ki, Milli Mücadele’yi kazandıran, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu hazırlayıp bugünlere gelmesini sağlayan bu cephede verilen hayatlardır” (Mert, 2011: 171).

KAYNAKÇA

Gazeteler

Ahenk (1915)

Balkanlar Gazetesi (1915).

Kitap ve Makaleler

ATABEY, Figen (2014). *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Ankara.

Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu/Çanakkale (1996). Haz. Abdurrahman Güzel, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları No:2, Çanakkale, 18 Mart 1996.

AYTEPE, Oğuz (2000). “Çanakkale Savaşı Bibliyografyası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 25-26, Mayıs-Kasım 2000.

EMİN ÂLİ (2008). “Çanakkale’ye Düşman Donanmasının Saldırıları”, *Karaya Vuran Umutlar*, Haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul.

GÖVSA, İbrahim Alaaeddin (1989). *Çanakkale İzleri - Anafartalar Müebbet Kahramanına-*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi yayını, Sayı: 2, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı 14.

HAMILTON, Ian (1972). Gelibolu Günlüğü, Çev. Osman Öndeş, İstanbul.

KURŞUN, Zekeriya (1993). “Çanakkale Muharebeleri”. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: TDV Yay.

MERT, Hasan (Temmuz 2011), “Çanakkale’de Ölüm”, Tarih İncelemeleri dergisi, Cilt XXVI, Sayı 1.

POMIANOWSKI, Joseph (1990). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü “1914-1918 I. Dünya Savaşı”*, Çev. Kemal Turan, İstanbul.

TUNÇOKU, Mete (2007). *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Ankara.

ÜNAL, Tahsin (1978). *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, Ankara.